О.В. Ковтонюк, здобувач

ПРОГРАМИ ФІНАНСУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ЄБРР

В статті аналізуються програми фінансування зовнішньої торгівлі Європейським банком реконструкції та розвитку.

The article reveals the program of foreign trade financing of the European Bank of Reconstruction and Development.

Функціонування ЄБРР є надзвичайно важливим для країн з транзитивними економіками, оскільки завдяки технічним програмам та програмам фінансування відбуваються прогресивні зрушення в економіках цих країн. Діяльність ЄБРР в Україні є надзвичайно розмаїтою, оскільки програми фінансування охоплюють харчовий, фінансовий, нафтогазовий, транспортний, телекомунікаційний, сільськогосподарський сектори. На кінець 2004 р. ЄБРР в Україні було підписано більш, ніж 59 проектів на загальну суму понад 1,5 млрд. євро [1, с. 289], а в цілому на кінець 2007 р. було реалізовано проектів на загальну суму 3,24 млрд. євро [5]. Однак найбільшу зацікавленість привертає дослідження саме програм фінансування міжнародної торгівлі, оскільки у даному випадку мова йде про посилення інтеграційних зв'язків між країнами Східної, Центральної Європи та Центральної Азії.

Діяльність ЄБРР постійно знаходиться в полі зору як зарубіжних, так і вітчизняних науковців Суетіна О.О., Алексєєвої Т.І., Боринця С.Я., Версаль Н.І. Однак потребує поглиблення дослідження в сфері сприяння ЄБРР міжнародній торгівлі через механізми фінансування та гарантування.

Метою дослідження є розкриття механізмів фінансування ЄБРР зовнішньої торгівлі країн операцій та з'ясування особливостей їх реалізації в Україні.

ЄБРР спрямовує значні зусилля на сприяння розвитку міжнародної торгівлі, у зв'язку з чим його фахівцями була розроблена спеціальна програма сприяння розвитку торгівлі у 1998 р. - ПСРТ (Trade Facilitation Programme - TFP), що має слугувати стимулом для розвитку зовнішньої торгівлі з країнами операцій ЄБРР, а саме з 29 країнами Центральної Європи та держав Балтії, Південно-Східної Європи, Східної Європи та Кавказу, Росії та Центральної Азії. В рамках цієї програми ЄБРР бере на себе політичні та комерційні платіжні ризики угод, які здійснюються банками – учасниками програми.

Програмою передбачається видача гарантій на будь-які торгові угоди експортно-імпортного характеру, які мають під собою реальну основу. Гарантії ЄБРР забезпечують фінансування широкого діапазону товарів та послуг, в т.ч. споживчих товарів, товарів сировинної групи, обладнання, машин та енергопостачання, а також ряд транскордонних проектів промислового виробництва, будівельних робіт, суднобудування, технічних та інших послуг [2, с. 17].

Зважаючи на екологічну спрямованість діяльності ЄБРР експортно-імпортні торгові угоди мають обов'язково містити екологічний висновок, особливо якщо передбачається будівництво або розширення великих дамб та басейнів, зберігання або обробка небезпечних речовин, виробництво енергії на основі ядерного палива (за виключенням експорту та імпорту електроенергії), виробництво сталі методом відкритих печей, виробництво алюмінію за певними методиками, а також будь-які угоди, які можуть порушити екологічну цілісність регіону. Екологічний висновок також є обов'язковим, якщо сума угоди становить понад 1 млн. дол. та

триває більше 1 року, якщо торгові угоди стосуються гірничо-видобувної промисловості, нафтогазового розвитку, нафтопереробки, широкомасштабної заготівлі лісу, паперово-целюлозного виробництва тощо.

Певний перелік видів діяльності, продукції та речовин не підлягає фінансуванню в рамках цієї програми, а саме зброя та боєприпаси, тютюн і вироби з тютюну, алкогольні напої (з вмістом спирту більше 12%), товари, які заборонені національними законодавствами для імпорту або експорту. Існує заборонний перелік, який пов'язаний з можливістю вчинення шкоди навколишньому середовищу, а тому дія програми ПСРТ не поширюється на торгівлю продуктами дикої природи (конвенція CITES) та генетично зміненими організмами, які мають надалі існувати в навколишньому середовищі; виробництво та торгівлю пестицидами, гербіцидами, фармацевтичними препаратами та іншими небезпечними речовинами, які заборонені міжнародними угодами; виробництво та торгівлю сітками для вилову морської риби довжиною понад 2,5 км тощо [5].

ПСРТ передбачає виставлення ЄББР міжнародним комерційним банкам (підтверджуючим банкам) гарантії забезпечення оплати інструментів, які емітовані банками – учасниками. В програмі бере участь близько 90 банків емітентів в регіоні операцій ЄБРР з лімітом операцій в сумі 970 млн. євро разом з приблизно 530 підтверджуючими банками в різних регіонах світу. Програма забезпечує [3]:

- гарантоване фінансування по широкому колу торгово-фінансових інструментів;
- безумовні гарантії сплати за першою вимогою у письмовій формі;
- гарантії до 100% номінальної вартості базових торгово-фінансових інструментів;
- нецільові лінії торгового фінансування та погодження кожної окремої угоди;
- прийнятні ставки комісії, які обумовлюються по кожній окремій угоді. Мінімальні витрати складуть щоквартально 100 євро для європейських угод та 100 дол. США – для інших угод. Строки різняться від 180 днів до 3-х років. Для України передбачений строк до 3-х років;
- прискорений та простий порядок затвердження гарантій;
- видача короткострокових кредитів національним банкам для подальшого кредитування цими коштами експортерів та імпортерів з країн операцій.

Водночас програма не може охопити всі зовнішньоторговельні операції, оскільки банки, які співпрацюють з ЄБРР в рамках ПСРТ:

- не погоджуються брати ризики вітчизняних експортерів або імпортерів;
- мають право вибору компаній, які вони погоджуються кредитувати;
- резервують кошти на кредитування інших компаній, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- встановлюють вартість фінансування, яка влаштовує не всі компанії, що здійснюють ЗЕД.

Гарантії можна використовувати для забезпечення сплати зазначених нижче інструментів, емітованих або гарантованих банками – емітентами або підтверджуючими банками для здійснення торгових угод з країнами операцій ЄБРР, а також між ними:

- акредитиви, в т.ч. резервні, виставлені банком-емітентом плюс відстрочені платежі та акредитиви з червоною стрічкою про авансовий платіж (рис. 1, 2);
- гарантії передоплати боргових інструментів та інші види платіжних гарантій;
- переказні векселі та пов'язані з торговими угодами прості векселі;
- заявочні гарантії, гарантії виконання зобов'язань та інші договірні гарантії;
- інші види фінансових інструментів.

Рис. 1. Механізм фінансування імпортної угоди з використанням ПСРТ [5].

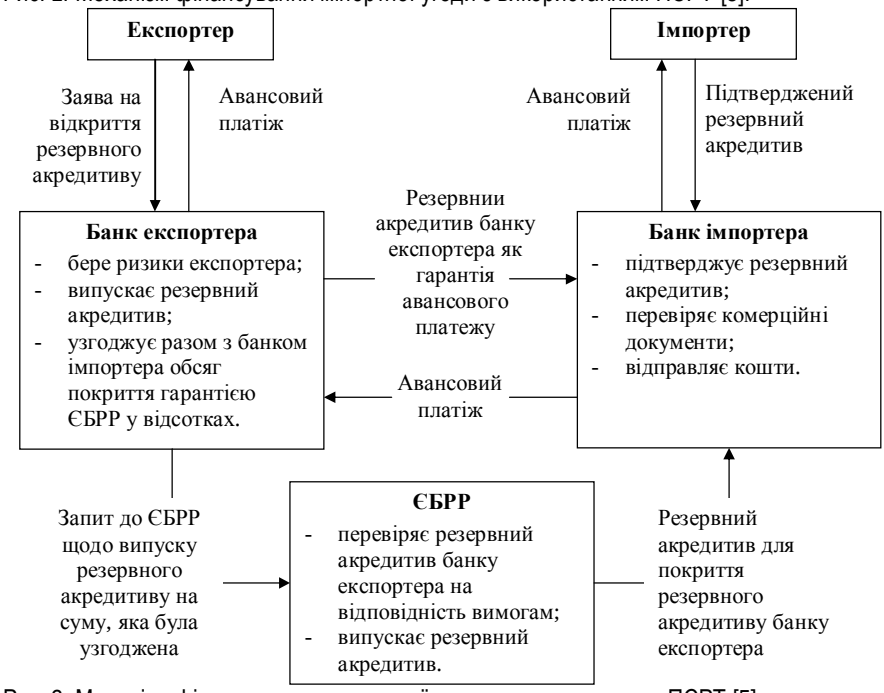

Рис. 2. Механізм фінансування експортної угоди з використанням ПСРТ [5].

Для фінансування та надання більшої кількості гарантій ЄБРР, як правило, може співпрацювати з окремими державами, які зацікавлені в реалізації експортно-імпортних операцій в країнах операцій ЄБРР (табл. 1).

Таблиця 1. Програми співробітництва між ЄБРР та країнами Західної Європи щодо фінансування зовнішньоекономічної діяльності країн операцій

Країни - донори	Програми	Вклад донорів	Країни операцій
Австрія Німеччина Нідерланди Норвегія Швейцарія	South Eastern Europe initiative *SEEI*	13,9 млн.євро	Албанія Боснія і Герцеговина Болгарія Хорватія Македонія Румунія Сербія та Чорногорія
Німеччина Швейцарія	Central Asia Risk Sharing Special Fund *CARSSF*	8,6 млн. євро	Киргизія Таджикистан Туркменістан Узбекистан
Нідерланди	Financial Intermediary Investment Special Fund *TIISF*	9,5 млн. євро	Молдавія Вірменія Грузія

Джерело: [5].

ЄБРР з використанням фінансової допомоги Канади, Німеччини, Нідерландів, Ірландії, Швейцарії та Тайваню було надано консультації щодо фінансування торгівлі та здійснення акредитивних операцій для банків в Росії, Азербайджані, Вірменії, Грузії, Казахстані, Киргизії, Таджикистані, Узбекистані та Україні.

Також в 2004 р. ЄБРР підписав угоду з Німецьким товариством інвестицій та розвитку, за допомогою коштів якого ЄБРР може збільшити обсяги гарантій для таких країн, як Грузія (Банк Грузії), Казахстан (Банк Туран Алем), Україна (ПУМБ), Росія (Ощадбанк).

Крім спеціальної програми можна скористатися також класичними інструментами фінансування ЄБРР, а саме співфінансування. До джерел співфінансування належать комерційні банки, організації офіційного співфінансування (а саме: державні відомства та двохсторонні фінансові установи, які надають паралельні кредити та акціонерний капітал), експортно-імпортні агенції та інші міжнародні організації, а саме МФК, Світовий банк [2, с. 13].

Зі стартом ПСРТ ЄБРР надав гарантії і профінансував понад 2400 угод зовнішньої торгівлі країн операцій, а об'єм фінансування склав близько 4 млрд. євро. Найбільша кількість угод припадає на Росію (285), Азербайджан (123), Таджикистан (119), Казахстан (109), Боснія та Герцеговина (100). Загальний обсяг угод, здійснених за лінією ПСРТ збільшився з 707 млн. євро в 2006 р. до 781 млн. євро у 2007 р. В Україні в рамках ПСРТ співпрацює 14 банків (табл. 2).

Особливо варто відзначити діяльність ВАТ «Укрексімбанк», який отримав почесну нагороду ЄБРР за Найкращу угоду з фінансування експорту в 2007 р. - «Best Export Finance Transaction in 2007». Згідно рейтингу спеціалізованого видання «Trade & Forfaiting Review» (TFR) операція передекспортного фінансування, здійснена ВАТ

«Укрексімбанк» у рамках ПСРТ спільно з банком Sumitomo Mitsui Banking Corporation, визначена як «Угода року-2007».

Таблиця 2. Банки України, що співпрацюють з ЄБРР за програмою ПСРТ

Банки - емітенти	**Підтверджуючі банки**
АКБ «Форум»	
ТОВ «УніКредит Банк»	
АКБ «Райффайзен Банк Аваль»	
ВАТ «Кредобанк»	
АКБ «Укрсоцбанк»	
ВАТ «Укрексімбанк»	
ЗАТ «ОТП Банк»	АТ «Каліон Банк Україна»
ВАТ «Кредитпромбанк»	АКБ «Сітібанк (Україна)»
ВАТ «Комерційний банк «Надра»	ЗАТ «Перший Український Міжнародний банк»
ЗАТ «ПроКредит Банк»	ВАТ «Сведбанк»

Джерело: складено автором відповідно до даних офіційного сайту ЄБРР [5] та даних щодо злиття та придбання відповідних банків в Україні.

Таким чином, з'ясовано, що ЄБРР бере активну участь у сприянні зростання обсягів міжнародної торгівлі, насамперед, через розробку спеціальних програм фінансування розвитку торгівлі між країнами операцій. Варто відзначити, що в рамках програми ПСРТ використовуються максимально прозорі механізми фінансування, а основною базовою операцією, яка фінансується або гарантується, є акредитив з використанням векселів. Українські підприємства долучені до даної програми за посередництва провідних вітчизняних банків, а загалом в рамках ПСРТ обсяги гарантування та фінансування зовнішньої торгівлі склали понад 12 млн євро.

Література:

1. Версаль Н.І., Дорошенко Т.В. Теорія кредиту / Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 483 с.
2. Руководство ЕБРР по операциям финансирования. – Лондон: ЕБРР, «Бикон Пресс», 2004. – 24 с.
3. EBRD's Trade Facilitation Programme: Promoting international trade with the CIS and eastern Europe. – London: EBRD, 2006. – 6 p.
4. www.eximb.com – Офіційний сайт ВАТ «Український експортно-імпортний банк».
5. www.ebrd.com/tfp - Офіційний сайт ЄБРР.